

2023-10-30

Till

e-post till fi-remissvar@regeringskansliet.se
(dnr Fi2023/01259)

Svar remiss ”Staten och betalningarna” SOU 2023:16

Loomis Sverige AB (härefter ”Loomis”) inkommer med följande synpunkter på rubricerad remiss:

Utredningen var en stor besvikelse för alla som hade hoppats på konkreta förslag för att säkerställa att kontanter ska vara tillgängliga och möjliga att använda i det svenska samhället även i framtiden. Loomis har som delaktig i hela infrastrukturen för kontanterna i Sverige tillgång till prognoser som utredningen saknar. De prognoserna pekar på att kontanterna kan vara borta i delar av landet inom ett par år. Utredningens slutsats att kontanternas död är överdriven är i den delen felaktig.

Loomis anser att det enda sättet att trygga möjligheten att använda kontanter är att lagstifta om en skyldighet för näringsidkare att ta emot kontanter. En sådan lagstiftning skulle också rymma väl med den förordning som föreslagits av EU-kommissionen den 28 juni 2023.

Skälen för att kontanter är viktiga av olika intressenter kan i huvudsak hänföras till:

- 1) En stor grupp människor, uppemot en miljon i Sverige, ges inte tillgång till digitala betalsystem eller kan av annan anledning inte eller vill inte använda digitala betalningssystem.
- 2) Vår samhällsberedskap i händelse av kriser eller olyckor. Kontanter fungerar som betalmedel även vid elavbrott eller bristande tillgång till olika IT-system.
- 3) Det finns ett behov att kunna betala utan att det kan spåras av demokrati- och integritetsskäl.

Dessa skäl för kontanterna framförs också i utredningen, vilket Loomis naturligtvis instämmer i. Utredningen förbiser dock vad som krävs för att kontanter i praktiken ska finnas tillgängliga i en sådan omfattning att de säkerställer de samhällsintressen som anges. Utredningen talar mycket om värdet av kontanterna, men presenterar inga förslag för att de ska kunna finnas kvar som betalmedel. Om kontantanvändningen inte upprätthålls i samhället fungerar inte den så kallade kontantkedjan. Utan den kommer kontantanvändningen helt falla ihop eller bli oerhört kostsam för de som står kvar och ska finansiera den.

Utredningens bild av hur kontantkedjan ser ut är dessutom baserad på föråldrade uppgifter. Loomis är den enda aktören som tar ansvar för kontanternas infrastruktur i hela Sverige och ser tydligt att kontantkedjan snabbt eroderar bort, se bild på sid 4 nedan för statistik.

En minskad användning av kontanter påverkar möjligheten för de som står utanför digitala betalningsmetoder att fullt ut delta i samhället. Detta motiv är det som främst brukar lyftas fram för att på olika sätt reglera skyldigheten att acceptera kontanter som betalmedel. Det är också vad EU-kommissionen pekar på i sitt lagförslag. Om människor inte kan sköta betalningar i sin vardag hamnar de utanför, de är inte längre delaktiga i samhället.

Möjligheterna att betala för varor och tjänster med kontanta medel vid olika slags kriser, när digitala metoder inte fungerar, blir i praktiken mindre om det i grunden inte finns en viss miniminivå och ett visst flöde av kontanter som kan utökas vid behov. Det kan noteras att de

kortlösningar som utredningen lyfter fram att användas vid kriser också förutsätter att det finns digitala nätverk som fungerar. De är inte ett alternativ om digitala nätverk eller elförsörjningen inte fungerar.

I utredningen finns en övertro på att marknaden ska ha ett intresse av att säkerställa en rimlig nivå av möjligheter att använda kontanter. Bankerna har tydligt visat hur de hanterar frågan genom att i princip helt sluta upp med kontanthantering.

Betaltjänstlagens krav på att vissa banker ska tillhandahålla möjlighet för privatpersoner med betalkonto att ta ut kontanter och för företag att sätta in dagskassar över hela landet har inte hjälpt vad avser att generellt sett upprätthålla en kontantanvändning i samhället. Antalet automater har i stället minskat enligt Tillväxtverkets siffror sedan kraven infördes. (Se även att antalet platser totalt sett för exempelvis uttagsservice enligt Tillväxtverkets siffror minskat från 4 055 år 2019 till 3 318 år 2023.)

Det kan också ifrågasättas om det i praktiken verkligen finns så många platser för uttag och insättningar som beräkningarna av tillgängligheten bygger på. Beräkningarna av antalet automater tar inte hänsyn till att automater för dagskasseinsättningar förutsätter att ett företags bank tillåter insättning till företagets konto via automaten, vilket sällan är fallet. Det vanliga är att bankerna bara tillåter viss begränsad användning för privatpersoner.

Alla som går in i en butik nuförtiden och vill betala kontant vet att det ofta möter motstånd och du hänvisas till en kassa som om du har tur är öppen och bemannad.

Kostnaden för de handlare som blir kvar med krav på att ta emot kontanter eller som vill ta emot kontanter blir då givetvis högre än om kostnaden för infrastrukturen fördelas över fler. I infrastrukturen ingår alla de tjänster som behövs för att upprätthålla kontantkedjan i samhället. Det innefattar bland annat tillgång till depåer för in och utlämning, transporter till och från depåer och handlare, försäljning och uppräknings samt kontoföring.

Frågan om möjligheten att betala räkningar kontant över disk, som också fyller ett grundläggande behov för vissa grupper och är en del av att upprätthålla en rimlig kontantnivå i samhället, ska enligt utredningen främst hanteras genom högre krav på bankerna att tillhandahålla betalkonton från vilka betalning ska kunna ske. Det är direkt naivt att tro att det löser problemet för de grupper som i dag inte får öppna konto hos bankerna av olika skäl, exempelvis deras (brist på) etablering i samhället eller på grund av funktionsvariationer. Här behöver staten ta sitt ansvar på ett mycket tydligare sätt.

Loomis vill även peka på det särskilda yttrande som gjorts av den sakkunniga som representerat Sveriges Konsumenter i utredningen. Där beskrivs den verklighet som möter olika sårbara grupper i samhället. I yttrandet förespråkas ett lagkrav på att ta emot kontanter, åtminstone för livsnödvändiga varor vid fysiska försäljningsplatser.

Loomis vill i detta sammanhang dock påpeka att om ett krav på att ta emot kontanter begränsas till köp av livsnödvändiga varor medför det att vissa grupper fortfarande inte har möjlighet att delta i samhället på samma sätt som andra. Vidare bör möjligheten till kontant betalning av varor och tjänster som är viktiga av demokrati- eller integritetsskäl inte begränsas till vissa slags varor eller tjänster då det ju kan avse exempelvis möjligheten att betala för kommunikationsverktyg eller medianvändning. En begränsning till livsnödvändiga varor medför också avgränsningsproblematik och att kostnaderna för kontantinfrastrukturen läggs på en begränsad grupp näringsidkare.

Loomis anser att det enda sättet att trygga möjligheten att använda kontanter på ett samhällsekonomisk försvarbart sätt är att reglera en skyldighet för näringsidkare att ta emot kontanter. De personer som står utanför den digitala betalningsmarknaden bör också de kunna gå på restaurang, på museum och på bio. Undantag från kravet kan regleras utifrån erfarenheter i andra länder såsom exempelvis Norge och Danmark.

Efter att den svenska utredningen slutförts har en förordning föreslagits av EU-kommissionen den 28 juni 2023. Den innehåller krav på att kontanter ska accepteras för betalning av alla slags varor och tjänster i de länder som omfattas av euro-samarbetet, med begränsade och tydliga möjligheter till undantag. Medlemsstaterna ska enligt förslaget införa avgifter/sanktioner vid brott mot förordningen. Det kan noteras att det särskilt framgår att en handlares ensidiga förbehåll i förväg om att inte acceptera kontanter inte är en sådan överenskommelse mellan parterna om visst betalningsmedel vid betalning som i sig kan ligga till grund för att vägra ta emot kontanter.

Utredningen har inte dragit samma slutsatser som EU-kommissionen, men i där anför att Sverige inte i alltför stor uträkning bör avvika från den rättsordning som gäller inom euroområdet. Det är ett ytterligare tungt skäl att lagstifta i linje med vad som föreslagits av kommissionen.

Frågan om lagstiftning med krav på att acceptera kontanter kan inte begravas i en ny utredning. De argument som utredningen anför om svårigheterna med att lagstifta väger lätt i förhållande till de värden som är på väg att helt förloras. Att inte agera nu är också ett vägval då brist på lagstiftning medför att det snabbt blir ännu mindre mängd kontanter i omlopp i samhället. Det finns andra länder där frågan hanterats genom lagstiftning och Sverige bör enkelt kunna införa exempelvis en modell liknande den norska eller danska, som har fördelen av att den inte är begränsad till vissa slags varor eller tjänster.

Nedan har Loomis även bilagt bilder som visar:

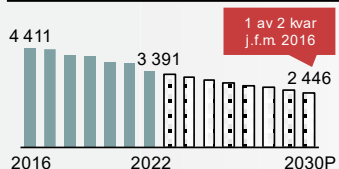
- Nuläget och en prognos vad avser möjligheten att ta ut kontanter, att sätta in kontanter och att använda dem.
- Hur Länsstyrelserna upplever situationen för kontanterna i dag.
- Hur mängden kontanter förhåller sig till MSB:s rekommendation om en kontantbuffert.

Dag som ovan,

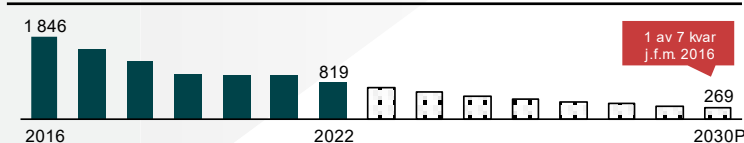
Karin Stålhandske, VD Loomis Sverige AB

Kontantekosystemet eroderar bort – betydande risk att Sverige blivit kontantlöst om bara ett par år

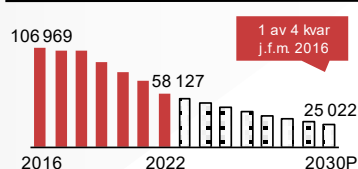
Platser för kontantuttag minskar snabbt
Antal 2016-2030P

Platser för dagskassainsättning eroderar
Antal 2016-2030P

Så även antal ställen som tar emot kontanter
Antal kontantställen 2016-2030P

Ekosystemet 2030

- Riskerar att vara så svagt att det inte längre har förmågor under cyberattacker eller i kristider.
- Endast 25 000 ställen i hela landet tar fortsatt emot kontanter.
- Insatser behövs nu! Risk att det inte går att bygga tillbaka infrastrukturen igen.

Källa: Tillväxtverket, Loomis

1. Bankkassa, uttagsautomat, över disk hos ombud
2. Bankkassa, uttagsautomat, servicebox, över disk hos ombud
3. Loomis Kundobjekt med dagskassainsättning

Not: Prognoser till 2030 är beräknade med CAGR för 2016 - 22: -4 % för platser med kontantuttag, -13 % för platser för dagskassainsättning och -10 % för ställen som tar emot kontanter

15 av 21 länsstyrelser bedömer kontanthanteringen som otillfredsställande redan idag – kraftig ökning sedan 2022

AV SVERIGES
21 LÄNSSTYRELSE
BEDÖMER:

15 att tillgången till grundläggande betaltjänster inte är tillfredsställande för privatpersoner och föreningar.

19 att situationen inte är tillfredsställande för äldre och personer med funktionsnedsättningar

13 att tillgången till grundläggande betaltjänster inte är tillfredsställande för företag i glesbygd och skärgård.

"Under de senaste åren har det skett en **gradvis, men tydlig, försämring** av tillgången till kontantbaserade och manuella betaltjänster"

"För att säkerställa tillgången till samtliga grundläggande betaltjänster i hela landet bedömer vi att **statens framtida roll bör ses över**"

"Redan i förra årets rapport lyfte några länsstyrelser **itveksamheter kring huruvida kontantuttag hos ICA handlare är en fungerande uttagsmöjlighet i realiteten** eftersom det beror på om det finns tillräckligt med kontanter i kassorna."

"I år bedömer 15 av 21 länsstyrelser att tillgången till grundläggande betaltjänster inte är tillfredsställande för privatpersoner i allmänhet. **Det är en stor skillnad jämfört med förra året, då 3 av 21 länsstyrelser gjorde samma bedömning.**"

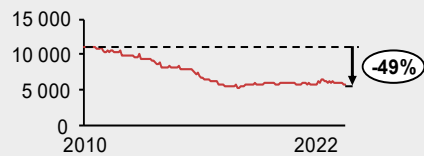
Källa: Länsstyrelserna

Om en allvarlig kris kommer är det inte säkert att det går att skala upp mängden kontanter tillräckligt snabbt och få ut växel

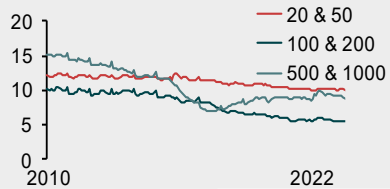
Tillgänglig volym av kontanter vid en kris har minskat betydligt och tillgång till mindre sedlar och växel avgörande i en krissituation

Värde på sedlar och mynt i cirkulation
Kronor per invånare

- Signifikant minskning av kontanter i omlopp
- Vid en kris måste växel även kunna räknas upp och köras ut till butiker

Mängd sedlar i olika valörer
Antal per invånare

- Bankomater ger endast ut valörer >100 SEK
- De mindre valörerna minskat mest i mängd

Allt fler vill ha en kontantbuffert hemma men är mycket svårt att följa rekommendation från MSB i praktiken

- MSB rekommenderar att svensken ska ha omkring 2 000 kronor hemma vid en kris – gärna i små valörer.
- Värden på cirkulerande sedlar i valörer lägre än 500 SEK är dock bara ca 1 000 SEK per invånare
- Små valörer är idag enbart tillgängliga för privatpersoner via butikens växelkassa
- Mycket svårt att i praktiken kunna följa MSB:s råd

Källa: Riksbanken, MSB, SR

